

# GEEN EMMER VULLEN MAAR EEN VUUR ONTSTEKEN

## Serie Zomerdiensten

Onlangs kreeg ik een telefoontje van een mij onbekende heer. Hij vertelde dat hij de laatste hand legde aan een boek over de joodse Lea Dasberg, voormalig hoogleraar historische pedagogiek, geboren in 1930, gestorven in 2018. Hij vroeg of ik op de boekpresentatie zou willen vertellen over mijn interview met haar. Want er waren maar weinig mensen die eer hadden gehad. Ik moest hem teleurstellen. Ook ik had die eer niet gehad. Maar het telefoontje zette me wel weer op haar spoor. Ik grasduinde in haar teksten en was even verrast als veertig jaar geleden.

Tijdens mijn studie pedagogiek gold Lea Dasberg als een fenomeen. Tegenover de ingewikkelde theorieën van pedagogen uit allerlei windstreken stonden haar heldere en oorspronkelijke analyses. Glansrijk wonnen haar betogen het in mijn ogen van de vaak onleesbare, taaie, abstracte verhandelingen van haar collegae. Ze had het niet over Het Verschijnsel Kind maar over de kinderen die ik zag op straat en in het buurthuis. Ze was in staat om in gewone mensentaal uit te leggen dat ouders hun kinderen niet langer moesten opsluiten in jeugdland. Dat land, van alle gemakken voorzien, waar kinderen geen verantwoordelijkheid en maatschappelijk bewustzijn wordt bijgebracht. De tijd was aangebroken om een eind te maken aan de breuk tussen de wereld van kinderen en die van volwassenen. De overeenkomsten tussen beide werelden vond zij belangrijker dan de verschillen. Kinderen waren in de eerste plaats mensen. Ze tastte de verworvenheden van de Verlichting, waaruit het idee van jeugdland was geboren niet aan; de afschaffing van de kinderarbeid, de opkomst van het kinderrecht en het kinderboek juichte ze toe maar ze maakte zich daarnaast sterk voor een manier van opvoeden die kinderen niet isoleerde van wat zij noemde de volle werkelijkheid.

Zij werkte deze ideeën uit in haar boek Grootbrengen door kleinhouden een ongekende bestseller waaruit we zojuist een fragment hoorden. Het was een van de boeken die ik tijdens mijn studie verslond. Het kleinhouden van kinderen beschouwde zij als een gruwel. Een slechte manier van grootbrengen die zich uiteindelijk keert tegen het kind omdat het weerloos en naïef de wereld wordt ingestuurd. Leer een kind te leven met, zich in te leven in de volle werkelijkheid, zo luidt haar devies. Met de goede en slechte kanten. Onthoud het niet de vreugde maar ook niet de pijn van de realiteit. Dat betekent niet dat je kinderen hun fantasie moet ontnemen want fantasie draagt wijsheid in zich en wijsheid opent het raam waardoor je kunt zien. En het betekent al helemaal niet dat je kinderen moet grootbrengen in een sfeer van doemdenkerij. Wie cultuurpessimisme tot uitgangspunt van opvoeding maakt, zal wanhoop en onverschilligheid oogsten. Wie kinderen opzadelt met een wereldbeeld dat bol staat van onheilsideeën belast hen met machteloze angst. Angst die makkelijk kan leiden tot een massale vlucht uit de werkelijkheid. Tot een verschansing in de loopgraven van de subcultuur. Tot een staking tegen de schepping. Milieuvervuiling, overbevolking, discriminatie, honger en oorlog zijn reële problemen; het grote gevaar schuilt in het presenteren van deze problemen als starre statische gegevens, als een onontkoombaar noodlot. Daarmee ontnem je kinderen uitzicht op een toekomst en juist het bieden van uitzicht vormt het hart van de pedagogiek. Het ontbreken van perspectief maakt iedere opvoedkunde zinloos en onmogelijk. Niet voor niets gaf zij haar oratie bij het aanvaarden van het hoogleraarschap in de historische pedagogiek de ondertitel Hulde aan de hoop. Hoop die verborgen ligt in de creativiteit waarmee je kinderen leert de werkelijkheid tegemoet te treden. Daarbij vertaalde ze creativiteit niet in de vaardigheid om leuk te macrameeën (hoe bewonderenswaardig ook) maar in het vermogen om te denken in alternatieven. En de plek bij uitstek om dat te leren is het onderwijs. Niet het onderwijs dat gericht is op het reproduceren van topografische en geschiedkundige rijtjes, maar het onderwijs dat zich bezighoudt met het exploreren van talent. Ervaringsonderwijs, totaalonderwijs, waarin de leerling informatie niet in geïsoleerde hokjes en brokjes krijgt voorgeschoteld maar leert te plaatsen in een brede samenhang. Geen gespecialiseerde vakken maar projecten waarbij allerlei vaardigheden aan bod komen. Onderwijs waarbij het ervaren vooraf gaat aan het leren; waarbij niet alleen feiten worden aangedragen maar ook inzicht geboden in de oorzaken; waarbij kinderen discussiëren over de stof en hun eigen antwoorden formuleren. 'De leerling niet als prooi maar als gesprekspartner van de leraar'.

Morele opvoeding is onlosmakelijk met deze vorm van onderwijs verbonden. Gewetensvorming stond hoog op haar prioriteitenlijstje. Opnieuw: geen scholing in ethiek door kinderen pasklare definities van goed en kwaad voor te schotelen. Maar scholing door hen bekend te maken met morele dilemma's en eigentijdse oplossingen te laten zoeken. Essentieel is dat een kind de leraar niet napraat want als joodse wist zij uit ervaring, vandaag is het de leraar en morgen is het een ander. Opvoeden is geen emmer vullen maar een vuur ontsteken. Morele opvoeding betekent dat het kind zelfstandig leert denken, verantwoordelijkheid neemt voor eigen keuzes. En ook dat het beseft dat het in die keuzes mee het gezicht van de werkelijkheid bepaalt. Haar eigen leven is daar een mooi illustratie van. Op jonge leeftijd kreeg ze een ernstige reumatische aandoening die leidde tot allerlei lichamelijke vervormingen. Haar ene been stond scheef, haar vingers en handen groeiden krom en omdat ze nauwelijks kon lopen was ze aan de rolstoel gekluisterd. Nadat ze op de middelbare school tot de conclusie was gekomen dat het vanwege haar handicap in de liefde niets kon worden besloot ze om intellectueel te schitteren en dat is haar ruimschoots gelukt.

Haar hele pedagogiek is een pleidooi voor eigenzinnigheid, mondigheid en bewust beleefde vrijheid. Een hulde aan de hoop, de creativiteit en niet in de laatste plaats de humor. Humor ontkent de problemen niet maar plaatst ze in een zachter licht. Ze heeft meerdere malen gezegd dat haar denken niet te isoleren is van haar handicap, daarom tot slot een persoonlijke anekdote. Ik citeer: 'Ik wilde leren autorijden maar dat werd me door zeer veel mensen afgeraden. Het was een onvoorstelbaar gevecht voor ik mijn zin kon doordrijven. Uiteindelijk kwam ik terecht bij een technische man van het revalidatiecentrum Muiderpoort, iemand die aanpassingen in de auto zou kunnen maken. Ik kom binnen, de man bekijkt me van top tot teen en zegt: ik zie twee handen, ik zie twee armen, ik zie twee benen, ik zie twee voeten, mag ik weten wat het probleem is? We hebben samen ontzettend gelachen. En dat is nu precies wat ik bedoel met creativiteit en humor. Niet denken vanuit wat er niet is, maar denken vanuit wat er wel is. En daar iets mee doen. "

Graag wil ik eindigen met een bewerking van een gedicht:

Monument voor een kind

Maak het van takken waar elke lente nieuwe knoppen aankomen

Maak het van het ruisen van bedreigde bomen

Maak het van water van druppels dauw van de ochtend die erin parelt

Maak het van licht van schaduw die makkelijk langs de muren klimt

Van vergeelde geschiedenisboeken waarin het ver te zoeken is

Knoop het uit rafels van keukenhanddoeken

Klop het op uit zakken vol dons

Maar maak het niet van brons

En als je het daar toch uit giet

Laat het dan niet afkoelen

Houd het heet en stromend

Maak het niet van steen

En als je het daar toch uit kapt

Houw het dan zo dat het er makkelijk uit kan

Laat het monument het moment

Om zich voortdurend te ontplooiën

Om wanneer het maar wil

Aan zijn maker te ontkomen.

Colet van der Ven